

Speroni, Paolo Giovio, Alciato és Béza emblémáit dolgozta át egyéni ízlése szerint.

Karel Porteman az emblematika németalföldi változatait és eredetét, valamint az emblematikának a XVII. századi holland szerelmi és vallásos énekekben, illetve verses pásztorepikában való szépirodalmi feldolgozását vizsgálja. Werner Waterschoot Zsámboki és a könyvét illusztráló Lucas d'Heere kapcsolatáról ír. Sabine Mördersheim pedig Daniel Cramer szívemlékeit értelmezi. Cramer emblémáskönyve, az *Emblemata sacra* 1617 és 24 között jelent meg több kiadásban. Cramer rózsakeresztes eszmeiségéről áthatott, a szívet az akarat és a szenvedélyek forrásaként értelmező könyve igazi közönségsiker lett.

Az emblematika britanniai hagyományával egyetlen előadás, Ayers Bagley Whitney „Education” emblémáit ismertető tanulmánya foglalkozik. A következő fejezetben Ilana Zinguer és Francis McKee már az emblematikának az alkúniával való kapcsolatáról értekeznek.

Külön fejezetet kapott az emblematika „páneurópai” hagyománya, amelyben az emblematikának a teológián és a képzőművészetekkel való kapcsolatán túl Anthony Hippius tanulmányában egy orosz emblémáskönyv, az *Emblemat dukhóvnij* ismertetésére is sor kerül.

A nagyszerű kiállításban megjelenő, bőséges és kitűnően válogatott képanyaggal illusztrált kötet izgalmas olvasmánya a téma kutatói számára.

KATONA GÁBOR

Sinnbild – Bildsinn. Emblembücher der Stadtbibliothek Trier. Katalogbuch zur Ausstellung. Red. Michael Schunck. Trier, Stadtbibliothek Trier 1991. 243. (Ausstellungskataloge Trierer Bibliotheken Nr. 22.)

Albrecht Schöne és Arthur Henkel kézikönyvnek megjelenése (1967.) után a nemzetközi emblémakutatás erőteljesen fellendült. Egymás után jelentek meg az emblémakönyvek országok, rendek és könyvtárak szerint csoportosított állagjegyzékei és bibliográfiái, a fontosabb emblémakönyvek hasonmás kiadásai, s figyelemre méltó vizsgálatok születtek a protoemblematika, az emblematika és a különféle szimbólumrendszerek kölcsönhatásának, az emblémakönyvek előállításának, használatának, valamint az emblematika elméletének kérdéseiről. Elemzések készültek emblematisztikus kéziratokról, egyes szerzők tevékenységéről és forrásairól, az emblémakönyvek irodalmon kívüli hatásáról, s számos motívumtörténeti tanulmány gazdagította a

műfajról korábban kialakított képet. Az emblematika nemzetközi konferenciák, kiadványsorozatok és kiállítások középpontjába került, s folyóirat is létesült a témával kapcsolatos tanulmányok közzétételére.

Ebbe a folyamatba illeszkedik a trieri városi könyvtár 1991-es kiállítása és a kiállítás katalógusa. Az alap gondolat a trieri egyetem művészettörténeti embléma-szemináriuma és a városi könyvtár gazdag emblémakönyv állománya adta. A könyvtár magját az 1560-ban alapított jezsuita kollégium könyvállománya alkotja, amely a szerzetesrendek feloszlata (1802.) után kiegészült más rendházak, így elsősorban a karmeliták és a kapucinusok, továbbá több magánkönyvtár könyvanyagával. Amikor a könyvtár állományának nagy részét a múlt század második felében szakok szerint újrendezték, az emblémakönyveket a szótárakkal, latin nyelvkönyvekkel, valamint az északi és keleti nyelveken megjelent kiadványokkal osztották egy csoportba. A kiállítás és a hozzá kapcsolódó katalógus magja a könyvtár állományából származó mintegy kétszázötven, XVI–XVIII. századi emblémakönyv. Ez a szám természetesen nem mérhető a Herzog August Bibliothek, az Österreichische Nationalbibliothek vagy a Glasgow University Library Maxwell-gyűjteményének emblematisztikus állományához; ez utóbbi például a másfélezer tételt is jóval meghaladja. A trieri anyag elsősorban a zárt egységként fennmaradt katolikus, ezen belül jezsuita emblémakönyvek miatt jelentős, mivel ezek jól kiegészítik az említett gyűjtemények főként protestáns szerzőktől származó kiadványait.

A katalógus tanulmányai a kiállítás központi témájához kapcsolódnak. Nagyobb részüket az egyetemi munkaközösség tagjai készítették a „kutatva tanulás” oktatási módszerének jegyében. Ez egyben érthetővé teszi a szövegek kisebb egyenlenségeit, helyenként kísérleti jellegét. Örömdetes viszont, hogy a szerzők többsége következetesen törekedett kép és szöveg egyenrangú figyelembevételére. A három bevezető jellegű írás (Gunther Franz, Michael Schunck, Andreas Haus) után a tanulmányok első csoportja neves emblémaszerzőket tárgyal (Horapollo, Alciati, Joachim Camerarius, Daniel Meisner, Saavedra Fajardo), akik egyben az emblémakönyv néhány fő típusát képviselik. A második csoportba a motívumtörténeti elemzések tartoznak: áttekintést kapunk például a kozmosz, a művészet és a tudomány, a munka és a kézművesség, az erényes szerelem és a házasság, a halál, a bűnök és az érzékek emblematisztikus ábrázolásairól. A harmadik csoportba a különféle átfogó

témákat bemutató dolgozatok sorolhatók. Ezek elsősorban a vallásos tematikájú, azon belül a jezsuita emblémakönyvekkel, az emblémák poétikai vonalkozásaival, valamint az alkalmazott emblematika képzőművészeti összefüggéseivel foglalkoznak. A kötetet a trieri könyvtár emblémakönyveinek jegyzéke és a kiállításon bemutatott könyvek katalógusa zárja.

Az autopszia alapján összeállított, bibliográfiai hivatkozásokkal kiegészített állományjegyzék számos olyan tételt tartalmaz, amit eddig semmiféle emblémakönyv-bibliográfia nem vett számba. Ez egyrészt utal a további kutatás lehetőségeire, másrészt felhívja a figyelmet a műfaji körülhatárolás továbbra is megoldatlan nehézségeire. (A nemzetközi szakirodalomban általában megfigyelhető a meghatározás kritériumainak bővülése.) A gazdagon illusztrált kötet jelentőségét növeli, hogy ráirányítja a figyelmet a jezsuita emblematika eddig eléggé alábecsült szerepére a műfaj történetében. G. Richard Dimler kutatástörténeti áttekintésében jelzi azt is, hogy a Peter M. Daly által kiadott Corpus Librorum Emblematum sorozat első köteteként megjelenés előtt áll a jezsuita emblémakönyvek bibliográfiája, amely több mint 500 első és 1210 további kiadás részletes leírását tartalmazza.

TÜSKÉS GÁBOR

Cristina di Svezia. Scienza ed alchimia nella Roma barocca. Red. Wilma di Palma, Tina Bo-vi. Bari, Edizioni Dedalo, 1990. 272. (Nuova Biblioteca Dedalo 99.)

1989. április 17 – 19 között Rómában, a Comune di Roma támogatásával svéd – olasz nemzetközi tudományos tanácskozást rendeztek Krisztina svéd királynő Rómában bekövetkezett halálának 300. évfordulójára emlékezve. A konferencián elhangzott kilenc előadás szövegét közreadó kis kötet nemcsak (sőt nem is elsősorban) történelmi, hanem sokkal inkább művelődéstörténeti szempontból hozott figyelemre méltó eredményeket.

Mint köztudott, Gusztáv Adolf leányának katalizálása protestáns politikai körökben az évszázad legnagyobb botrányai közé számított, katolikus oldalon viszont áttérését, a koronáról való lemondását és Rómába érkezését az ellenreformáció nagy sikereként könyvelték el. Az ex-királynő római tartózkodására már csak ezért is fokozott figyelem irányult. Mivel pedig Krisztina gyermekkorától erősen vonzódott a művészetekhez és a tudományokhoz, római udvara alkalmas volt arra, hogy sajátos szellemi központtá váljon. Az emlékülés

résztevői láthatóan arra törekedtek, hogy ezt a szellemi környezetet minél árnyaltabban bemutassák, s Krisztina alakjának révén a barokk kori Rómáról is gyarapítsák ismereteinket.

A kötet szerkesztőinek a korabeli Rómáról szóló rövid bevezető előadásai után Bo Lindberg (Göteborg) a XVII. századi svéd szellemi élet egyes összetevőiről értekezik, sorra véve benne a humanizmus, a ramizmus, a góticizmus, a hermetizmus és a kartezianizmus elemeit. A témát folytatva Ferdinando Abbri (Calabria) azokról a tudosokról ír, akikkel a királynő római éve alatt kapcsolatban állt (Borch, Glauber, Borri és mások), s akiknek természettudományos és filozófiai művei iránt különösen érdeklődött. A leginkább irodalmi tárgyú Marie-Louise Rodén (Princeton, USA) tanulmánya, amely Krisztina vallási és politikai nézeteit elemzi a királynő francia nyelvű irodalmi művei (*Mémoires, L'ouvrage de loisir, Les sentiments heroïques*) alapján. A legerjedelmesebb írás szerzője Salvatore Rotta (Genova), aki új levéltári dokumentumokra építve megfogalmazza azt a feltételezést, amely szerint a svéd királynőnek kezdeményező szerepe lehetett a Ciampini-féle Accademia Fisico-matematica megeremtésében is. A királynő neveltetéséről és nevelőjéről, Johannes Matthiae Gothus (1592 – 1670) személyéről Febe Craaford (Stockholm) értekezik, római udvarának háziiorvosát, Giovanni Alfonso Borellit Gianni Iacovelli (Bari) mutatja be sok adattal, Susanna Akerman (Uppsala) pedig azt vizsgálja, milyen prófétikus hiedelmek játszottak közre abban, hogy a királynő lemondott a trónról.

A tudománytörténeti előadásokhoz képanyag is tartozik, de sajnálatos módon névmutató nem készült a kötethez, pedig ez jelentős mértékben megkönnyítette volna az egyébként elismerésre méltóan sok adatot és új szempontot mozgósító tanulmányok használatát.

BITSKEY ISTVÁN

Faludi Ferenc prózai művei. Sajtó alá rend. Uray Piroska és Vörös Imre. Budapest, 1991. 1171 + 11 képmelléklet. (Régi Magyar Próza Emlékek 8/1. 2.)

Faludi prózai művei beletartoznak világi szépprózánk lassú kibontakozási folyamatába, amely fordításokon, adaptációkon keresztül vezet a regényműfaj megszületéséig. Ilyen szemszögből nézve új s teljes kiadásuk, a sorozat korábbi kötetéhez igazodó, elismerésre méltó textológiai teljesítmény újabb vizsgálatok alapjául szolgálhat. A rendkívül gazdag műveltséganyag feldolgozásának folytatásá-